

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Kristýna Walterová

Cechy potravinářských řemesel v Mnichově Hradišti

Guilds of food crafts in Mnichovo Hradiště

Praha 2017

vedoucí práce: Doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce paní doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. za vedení této práce, cenné rady a připomínky.

Dále patří mé poděkování paní Mgr. Janě Dumkové vedoucí městského muzea v Mnichově Hradišti.

Děkuji i pracovníkům Státního okresního archivu v Mladé Boleslavi.

Na závěr bych poděkovala své rodině za podporu a trpělivost během dlouhých dnů sepisování této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Brandýse nad Labem dne 24. července 2017

.....

Kristýna Walterová

Anotace

Cílem bakalářské práce s názvem „Cechy potravinářských řemesel v Mnichově Hradišti“ je přiblížit na základě dochovaných cechovních pramenů organizaci a správu jednotlivých potravinářských cechů v Mnichově Hradišti. Práce je zaměřená na cech pekařů, perníkářů, mlynářů a řezníků a přináší informace o přijatých učednících, získání mistrovského práva a přibližuje fungování cechů na základě dochovaných cechovních statut. Pozornost je také věnována obecné problematice cechů, vzniku cechovního systému v českých zemích, jeho vývoj fungování a organizaci. Práce vychází z dochovaných archivních materiálů uložených v SOkA Mladá Boleslav a Městském muzeu Mnichovo Hradiště.

Klíčová slova

cech, řemesla, cechovní artikule, cechovní knihy, mistr, učedník, tovaryš, řezník, pekař, perníkář, mlynář, Mnichovo Hradiště

Abstract

The aim of bachelor thesis titled „ Guilds of food crafts in Mnichovo Hradiště“ is to approach organization and administration of single food crafts in Mnichovo Hradiště on the basis of historical guild sources. The thesis is focused on guild of bakers, gingerbread bakers, millers and butchers. It brings information about accepted apprentice, gaining the master right and it is approaching functioning of the guilds based on preserved guild's statute. Attention is also paid to the general topics of guilds. That means the origins of the guilds in Bohemia, development of the guilds, functioning of the guilds and organization of the guilds. The thesis emanate from preserved archival material saved in SOkA Mladá Boleslav and city Museum Mnichovo Hradiště.

Key words

guild, crafts, guild articles, guild books, master, disciple, journeyman, butcher, baker, gingerbread baker, miller, Mnichovo Hradiště

1 Obsah

2	Úvod	7
3	Prameny a Literatura.....	8
4	Mnichovo Hradiště	10
4.1	Historie města	10
5	Vznik a vývoj cechovních organizací v Čechách	15
5.1	Formování cechů ve středověku	15
5.2	Formování cechů od husitské revoluce do třicetileté války	17
5.3	Formování cechů od třicetileté války až po zrušení cechů roku 1859	19
6	Vnitřní struktura cechů	22
6.1	Učedník	22
6.2	Tovaryš	23
6.3	Cechmistři	25
6.4	Valné schůze = cechovní shromáždění.....	26
6.5	Cechovní symbolika.....	27
7	Potravinářské cechy	30
7.1	Řezníci	30
7.2	Mlynáři	31
7.3	Pekaři a perníkáři	31
8	Cechy v Mnichově Hradišti.....	33
8.1	Cech řezníků	37
8.1.1	Masné krámy.....	40
8.1.2	Problémy s řezníky	40
8.2	Cech pekařů, perníkářů, mlynářů.....	41
9	Závěr.....	43
10	Prameny a Literatura.....	45
10.1	Prameny	45
10.2	Literatura.....	45

Seznam použitých zkratek

inv.č. – inventární číslo

kr. - krejcar

MH – Mnichovo Hradiště

míš. – míšenský

OJKT – Od Ještěda k Troskám

PHS – Právněhistorické studie

poř. č. – pořadové číslo

rkp. – rukopis

s. - strana

sine sign. – bez signatury

SOkA – Státní okresní archiv

zl. - zlatý

2 Úvod

Řemeslná výroba má velmi dlouhou a bohatou historii, která sahá až do pravěku. Významná změna v dějinách řemeslné výroby se ale odehrála ve středověku a je spojena se vznikem cechovní organizace. Tehdy se řemeslníci začali sdružovat v cechy, někdy též nazývané pořádek. Přítomnost dostatečného počtu řemeslníků a obchodníků byla charakteristickým rysem měst té doby. Rozvoj řemeslné výroby totiž znamenal ekonomický posun a zvyšování životní úrovně obyvatel města.

Potravinářská řemesla patřila od samého počátku k početně nejsilnějším řemeslům a současně také k nejpřednějším.

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila „Cechy potravinářských řemesel v Mnichově Hradišti“. Potravinářská řemesla v Mnichově Hradišti zahrnují cech řezníků a cech pekařů, perníkářů a mlynářů.

Cílem této práce je na základě dochovaných archivních pramenů zmapovat a přiblížit život, správu a organizaci cechů v Mnichově Hradišti. Pro lepší pochopení problematiky cechů je velká část práce věnována také cechovníctví v obecné rovině.

Práce je rozdělena do několika částí. V první části stručně představuji dějiny města pro lepší nástin hospodářských předpokladů vzniku mnichovohradištských cechů. Další část práce je věnována obecným otázkám, jako vzniku a vývoji cechovních organizací v českých zemích a vnitřní struktuře uvnitř cechů.

Následující kapitoly se zabývají cechy potravinářských řemesel a postupně cechy mnichovohradištskými. Do této skupiny patří cech řezníků a cech pekařů, perníkářů a mlynářů. Na základě dochovaného archivního materiálu a dostupné literatury zde nastiňuji jejich fungování.

3 Prameny a Literatura

Základ mé bakalářské práce tvoří prameny regionální povahy, které jsou uloženy v několika archivech a institucích. V první řadě to jsou regionální prameny uložené ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav, kde se nachází především samostatný fond mnichovohradištských cechů. Cenné materiály pojednávající o cechách v Mnichově Hradišti jsou také uloženy ve fondu Pozůstalost Karla Lochmana v Muzeu města Mnichova Hradiště.

Nezbytnou součástí při studiu cechovní problematiky v Mnichově Hradišti tvoří informace k dějinám města. Řada fondů k historii města se nenachází jen v SOkA Mladá Boleslav, ale velká část je uložena právě v Muzeu města Mnichova Hradiště. Hlavní a nejcennější pramen, ze kterého jsem vycházela, tvoří několikasetstránková *Pamětní kniha města Mnichova Hradiště*¹, která popisuje dějiny města.

Z regionální literatury k dějinám města musím zmínit dvě publikace od Heleny Průškové, *Život na ostrově svaté Anny* a *Můj dům, můj hrad*, které přinášejí informace k dějinám města převážně z období 17.-20. století.² Publikace se věnují převážně každodennímu životu obyvatel. Důležitým zdrojem byla i kniha *700 let města Mnichova Hradiště*, která zachycuje dějiny města od samých počátků po současnost.³ Tato monografie je založena na podrobném archivním výzkumu a soustředí se zejména na politické dějiny města. Jen malá část je věnována veřejnému životu. Cenné informace se nacházejí ve vlastivědném sborníku *Od Ještěda k Troskám*, ve kterém najdeme články nejen dějepisného, ale také přírodovědného či jazykovědného zaměření.⁴ Záběr tohoto periodika je tak poměrně široký. V období první republiky se Mnichovohradištsku věnoval Josef Šimák a Alois Šimon.

Co se týká literatury k vlastním cechům, tak k tématu řemesel a cechů máme k dispozici poměrně velké množství literatury. Tématu vzniku a vývoje cechovníctví se poprvé věnoval Zikmund Winter, který se zaměřil na období 14.-16. století.⁵ Ve svých knihách popisoval cechy ve všech aspektech a hojně přikládal i konkrétní případy z českých měst. Pro jeho práce

---

¹ Muzeum města Mnichovo Hradiště, *Pamětní kniha města Mnichova Hradiště*, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

² Průšková, Helena: *Život na Ostrově svaté Anny*, Mnichovo Hradiště 2004; též, *Můj dům, můj hrad*, Mnichovo Hradiště 2006.

³ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: *700 let města Mnichova Hradiště*, Mnichovo Hradiště 1979.

⁴ *Od Ještěda k Troskám*, Turnov 1922-1938 a 1994-2011.

⁵ Winter, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906; též, *Řemeslnictvo a živnosti XIV. věku v Čechách (1526-1620)*, Praha 1909; též, *Český průmysl a obchod v XVI. věku*, Praha 1913.

je typická široká pramenná základna, podle ní se snažil obecně popsat rysy cechovního a řemeslného vývoje. S jiným pohledem na vznik cechů přišel Bedřich Mendl, který v článku *Počátky našich cechů z roku 1927* provedl kritiku Winterových děl.⁶ Dalším, kdo se věnoval řemeslům a obchodu, je Josef Janáček, jehož publikace vycházely v 50. a 60. letech 20. století a doba vzniku jeho publikace velmi ovlivnila. Při čtení jeho knih, tak musíme brát v úvahu, že podrobil svůj výzkum marxistické historiografii.⁷ Z novějších děl stojí za zmínku kniha Františka Hoffmanna, v níž se věnuje středověkému městu, jehož součástí byla i cechovní organizace.⁸

---

⁶ Mendl, Bedřich: *Počátky našich cechů, 1927*, Týž, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

⁷ Janáček, Josef: *Přehled dějin vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963; týž, *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*, Praha 1961; týž, *Dějiny obchodu*, Praha 1955.

⁸ Hoffmann, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

4 Mnichovo Hradiště

4.1 Historie města

Město Mnichovo Hradiště leží ve Středočeském kraji v okrese Mladá Boleslav. Nachází se přibližně na půli cesty mezi Prahou a Libercem, asi 20 km od Mladé Boleslavi.

Počátky města jsou úzce spjaty s nedalekou vesnicí Klášter Hradiště nad Jizerou, kde byl ve 12. století založen cisterciácký klášter. Zdejší mniši o století později založili obchodní osadu, posléze s rozsáhlým tržištěm, vzdálenou asi 3 km, pro kterou se vžil název Hradiště. Vybrali si vhodné místo, kde se křížily cesty na Mimoň, Český Dub, Mladou Boleslav, Turnov a Jičín.⁹ V jejím sousedství již tehdy stála rybářská osada Rybitví, která se ale brzy stala součástí rozrůstajícího se města.

Nejstarší písemná zmínka o městě pochází z roku 1279, kdy byla hostem cisterciáckých mnichů královna Kunhuta, vdova po Přemyslu Otakaru II. Ta byla v té době sice vězněna na hradě Bezděz, avšak mohla se účastnit církevních slavností v okolí.¹⁰

O počátcích města toho pro nedostatek pramenů mnoho nevíme. Městečko bylo ve svých počátcích malé, nehrazené, rozkládalo se v oblasti dnešního náměstí a mělo převážně zemědělský ráz.

Za husitských válek, 30. dubna 1420 byl klášter vypálen orebity a již nebyl obnoven. Společně s klášterem lehlo popelem i městečko Hradiště. Majetek kláštera si pak rozdělily okolní šlechtické rody a městečko od té doby často střídalo majitele, až ho na konci 16. století získali Budovcové z Budova.

Nejvýznamnějším členem tohoto rodu byl Václav Budovec z Budova, který získal Mnichovo Hradiště roku 1602. *Již Kryštof Budovec se však staral o hospodářské povznesení svých statků a vymohl u císaře Rudolfa II., v roce 1586, že městu Hradišti z dosavadních tří jarmarků dva přeložil na výhodnější termín a přidal ještě čtvrtý trh. Nebyla to tak docela nezištná starostlivost o zvýšení blahobytu města. Ani vrchnost nebyla bez užitku, protože při vyšším počtu trhů stoupl výnos poplatků a cel a zvýšil se i příjem z prodeje panského hospodářství, především piva. Václav Budovec z Budova zase roku 1602 potvrdil 33 hradištským měšťanům starobylé, snad již z počátku města pocházející, právo várečné a přidal další privilegium, kde*

⁹ Průšková, Helena: Můj dům, můj hrad, s. 12.

¹⁰ Procházková, Lenka: Mnichovo Hradiště a okolí, Praha 2016, s. 7.

se vzdal částečné odúmrti, dal jim ještě platy tržní a jarmarečné a clo vybírané v Turnovské ulici. Brzy si ale spočítal, že udělit měšťanům právo vařit pivo není pro něj nijak výhodné a za krátký čas přiměl hradištské, že se toho práva dobrovolně vzdali. Proto je roku 1610 ještě osvobodil od stálých platů a robot, zanechal jim výčep piva a vína i obchod s obilím a dobytkem a právo pálit kořalku, to vše ale pod dohledem vrchnosti.¹¹

Na samém začátku 17. století nechal Václav Budovec postavit na místě staré zemanské tvrze poměrně honosný renesanční zámek. V té době mělo město asi 1000 obyvatel.

Po porážce českých stavů v bělohorské bitvě v listopadu 1620 byli původci povstání tvrdě potrestáni. Václav Budovec z Budova byl 21. 6. 1621 popraven na Staroměstském náměstí v Praze a jeho majetky byly zkonfiskovány. Roku 1622 koupil Hradiště i s dalším Budovcovým majetkem Albrecht z Valdštejna, který stál na prahu své kariéry. Mnichovo Hradiště si však dlouho neponechal. Nejprve je spolu s dalšími statky zastavil a roku 1627 dědičně přenechal svému vzdálenému bratranci Maxmiliánovi z Valdštejna. Tomu se podařilo udržet si statky i po pádu frýdlantského vévody roku 1634. Od té doby bylo Mnichovohradištsko trvale v rukou Valdštejnů až do poloviny 20. století.¹²

V době třicetileté války zažilo město vpád Švédů roku 1643. Neopatrností vojáků vznikl 18. 5. 1643 požár, ze kterého se město dlouho vzpamatovalo. Během půl hodiny totiž oheň zachvátil celé městečko, které v několika hodinách lehlo popelem.¹³ Další katastrofou pro město byla emigrace několika rodin do zahraničí, neboť nevyznávaly katolickou víru. Navzdory útrapám třicetileté války se město v osmdesátých letech rozšířilo. Nedaleko valdštejnského zámku vyrostla nová čtvrť nazývaná Nové Město.

Na přelomu 17. a 18. století nechal Arnošt Josef z Valdštejna Budovcovo renesanční sídlo barokně přestavit. V areálu zámku byly nově postaveny konírny, jízdárna, kočárovna, salla terena s oranžeriem a na konci zámecké zahrady zřídil kapucínský klášter a kostel sv. Tří králů.¹⁴

V roce 1713 se městu vyhnula morová rána, což místní obyvatelé připisovali patronce města sv. Anně. Z této doby pak pochází označení Ostrov sv. Anny, jak se Mnichovu Hradišti někdy přezdívá. Na její počest byla v okolí zámku vztyčena socha, kam lidé začali konat poutě a procesí. Protože byla tato procesí hojně navštěvovaná a kapacita v kostele sv. Tří králů již

¹¹ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 15.

¹² Průšková, Helena: Můj dům, můj hrad, s. 13.

¹³ Tamtéž: s. 15.

¹⁴ Průšková, Helena: Život na ostrově svaté Anny, s. 62-65.

nestačila, rozhodla se hraběnka Marie Markéta z Valdštejna vystavit kapli sv. Anny.¹⁵ Do této kaple byly v roce 1785 uloženy ostatky frýdlantského vévody Albrechta z Valdštejna a jeho ženy Lukrécie poté, co byly převezeny ze zrušeného kláštera ve Valdicích u Jičína.¹⁶

Velkou událost zažilo město v roce 1833. Na zámku se konala jedna z posledních schůzek „Svaté aliance“. Kristián z Valdštejna zde hostil rakouského císaře Františka I., ruského cara Mikuláše I. a pruského korunního prince Bedřicha Viléma. Kristián z Valdštejna uspořádal pro hosty bohatý program. Kromě tradičních lovů nechal majitel panství k této významné příležitosti vybudovat zámecké divadlo, kde se pro hosty konalo představení.¹⁷

V 19. století byl život města ovlivněn kulturním rozvojem národního uvědomění. To se začalo probouzet ve 30. letech a vyvrcholilo v 60.-80. letech 19. století. S tím souvisí i rozkvět spolkového života a ve městě vzniká celá řada spolků. Od roku 1841 byly v hostinci „U hroznu“ pořádány české besedy, které navštěvovalo česky smýšlející obyvatelstvo z celého okolí. Významným dnem bylo 24. září 1843, kdy se „U Hroznu“ konala již třetí česká beseda, které se účastnil i Kristián z Valdštejna a mnoho duchovních, kteří sem přijeli u příležitosti instalování nového děkana p. Franka.¹⁸ V roce 1847 byla založena „Čtenářská beseda“. Rozvíjelo se také ochotnické divadlo, ovšem po revolučním roku 1848 se kulturní život ochromil. V roce 1848 bylo sehráno 12 představení, avšak jen ty policejně cenzurované hry.¹⁹

V hospodářské oblasti bylo 19. století počátkem rozvoje průmyslu. Ve 40. letech byla průmyslová výroba v Mnichově Hradišti zastoupena dvěma tiskárnami kartounů. V letech 1869-1870 dal Arnošt Karel z Valdštejna postavit cukrovar. Dalším závodem byla lučební továrna Josefa Poláčka, kde se vyráběl inkoust, leštidlo na obuv, vazelína a vosky na kůže. Dále zde byla textilní továrna, v roce 1860 postavena barvírna a tiskárna a později i tkalcovna. V Mnichově Hradišti se tak vytvořila nová sociální vrstva – dělníci a velmi záhy se tu objevily ostré sociální rozpory mezi dělnictvem a zaměstnavateli.²⁰

Do života města velmi zasáhla prusko-rakouská válka. Ta vypukla roku 1866 a mnichovohradištsko se stalo bojištěm. K důležitým bojům mělo dojít na řece Jizeře, kde se nacházel rakouský první armádní sbor pod velením generála Eduarda Clam-Gallase.²¹ Jeho

---

¹⁵ Procházková, Lenka: Mnichovo Hradiště a okolí, s. 9.

¹⁶ Šimák, Josef, Vítězslav: Přenesení ostatků Albrechta z Valdštejna do Hradiště, OJKT 8, 1930, s. 79–80.

¹⁷ Šimon, Alois: Sněmování mocnářů v MH r. 1833, OJKT 8, 1930, s. 52-68.

¹⁸ Zuman, František: Třetí česká beseda v MH r. 1843, OJKT 7, 1929, s. 128.

¹⁹ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 28.

²⁰ Tamtéž: s. 32-36.

²¹ Tamtéž: s. 30-31.

cílem bylo zabránit spojení pruských armád. Ke střetům mezi armádami došlo jak v samotném městě, tak i jeho blízkém okolí. Po této prohrané válce muselo Rakousko upravit poměry v monarchii. Válka totiž znamenala i oslabení absolutistické vlády. Došlo k rakousko-uherskému vyrovnání z roku 1867 a stát byl tak přetvořen na dualistické Rakousko-Uhersko.²² Češi se ale domnívali, že díky loajalitě a věrnosti během válečných událostí roku 1866 se změní i postavení jejich země. Mezi formy protestu tak patřily např. tábory lidu. V okolí Mnichova Hradiště byl nejvýznamnější tábor lidu roku 1868 na Mužském.

Na sklonku 19. a počátku 20. století se stalo Hradiště sídlem samosprávného okresu, byly zde úřady okresního hejtmanství i okresního soudu a byly tu zakládány peněžní ústavy. K předním spolkům v té době patřil Sokol a byl tu zřízen i okresní musejní spolek.²³

Vyhlášení Československé republiky roku 1918 bylo v Mnichově Hradišti přijato s nadšením, což lze vyčíst z kroniky města. Poté co odpadlo první nadšení z nově získané samostatnosti, vypluly na povrch poválečné problémy a to zejména rozklad hospodářství, kterým trpěli především pracující. Nízké mzdy a nedostatek potravin a zboží bylo hlavní příčinou stávek. Jedna z největších byla v Mnichově Hradišti v květnu roku 1919.²⁴

Ve 20. letech 20. století došlo k rozvoji města. Proměňoval se charakter města, kdy se ze zemědělského městečka stávalo město s rodícím se průmyslem. Stále fungovala Poláčkova továrna a provoz zahájila Kopalova sklárna.

Ve 30. letech 20. století žilo městečko poklidným životem. Základní společenskou vrstvou byli drobní živnostníci, obchodníci, drobní zemědělci a úřednictvo. Dělnictvo bylo v menšině, neboť ve městě nebyl větší průmyslový závod, ale jen drobné podniky. Z důvodů hospodářské krize roku 1929 došlo k uzavření několika závodů v Mnichově Hradišti. Mezi nimi byla například Kopalova sklárna či Mnichovohradištská továrna na obuv.²⁵

Po podepsání Mnichovské dohody zabrali Němci Sudety a Mnichovo Hradiště se rázem ocitlo téměř na hranicích Československa. Z odtrženého území přišlo do města mnoho osob. V období Protektorátu Čechy a Morava bylo židovské obyvatelstvo deportováno do koncentračních táborů. V roce 1942 skončili v nacistických lágrech i představitelé Sokola.

---

²² Hledíková, Zdeňka; Janák, Jan; Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2005, s. 299.

²³ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 38.

²⁴ Tamtéž: s. 39.

²⁵ Tamtéž: s. 42

S velikou nadějí bylo očekáváno osvobození republiky. Dne 10. května 1945 město osvobodila Rudá armáda.

Krátce po válce se také změnil majitel zámku. Poslední vlastník z rodiny Valdštejnů, Karel Arnošt z Valdštejna, se během protektorátu přihlásil k německé národnosti. Vztahoval se na něj tak velký retribuční dekret. Majetek byl rodině zkonfiskován a prostory zámku byly prakticky ihned zpřístupněny veřejnosti.

5 Vznik a vývoj cechovních organizací v Čechách

5.1 Formování cechů ve středověku

Počátky cechovních organizací v Českých zemích spadají do středověku a jsou úzce spjaty se vznikem měst ve 13.-14. století. Po celý středověk byla řemesla hlavním výrobním odvětvím měst a také jejich charakteristickým znakem. Celkové postavení města se posuzovalo podle úrovně a rozsahu řemesel. Úroveň ovlivňovali jednak řemeslníci ze starších domácích sídlišť, ale i řemeslníci přicházející za kolonizace ve 12. a 13. století, kteří uvedli do českých zemí řadu nových prvků.²⁶

Příliv nových řemeslníků ale začal ohrožovat řemeslníky domácí. Ti se proto začali organizovat, aby mohli lépe eliminovat konkurenci cizích řemeslníků a dohlížet na kvalitu a cenu zboží. Nezanedbatelnou roli zde hrálo i náboženství, jelikož z počátku se řemeslníci sdružovali v náboženských bratrstvech. V takovém bratrstvu společně navštěvovali bohoslužbu, vzájemně si vypomáhali při zajišťování pohřbů a podporovali vdovy a sirotky po zemřelých druzích. Když začaly v bratrstvu převažovat hospodářsko-politické zájmy, vznikl z bratrstva cech. To vše probíhalo za podpory městské rady, která přijala nad těmito organizacemi dozor.²⁷ Objevily se však různé názory na to, zda cechy navázaly na dobrovolná náboženská bratrstva, jak předpokládal Zikmund Winter.²⁸ Bedřich Mendl totiž považoval řemesla za nucenou organizaci, která vznikla pod tlakem městské správy.²⁹ Město mohlo mít zájem na tom, aby se řemeslníci organizovali, jednak z důvodu snadnějšího dozoru, vybírání daní, lepšího rozdělení povinností městské obrany, ochrany před požáry, ale i z důvodů reprezentace měšťanstva při slavnostech. Josef Janáček zase viděl jako zásadní předpoklad rozvoje cechovních organizací vznik místního trhu.³⁰

Život cechů se řídil podle určitých předpisů a pravidel, která představovala tzv. cechovní statuta. Ta upravovala organizaci cechů a skládala se zejména z článků o učednících, tovaryších a mistrech, jejich právech a povinnostech, o poplatcích do společné pokladny, o podmínkách k přijetí od učedníka až po mistra. Statuta byla pro všechny členy závazná, avšak členství bylo zpočátku dobrovolné. Původní dobrovolné členství se ale brzy měnilo na

---

²⁶ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 236.

²⁷ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 64.

²⁸ Tamtéž, s. 180-181.

²⁹ Mendl, Bedřich: Počátky našich cechů, s. 1-13.

³⁰ Janáček, Josef: Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, s. 98-108.

povinnost neboli přímus. Cech si mohl sestavit vlastní artikule, častěji však převzal statuta jiných cechů, které pak mohl doplnit ještě vlastními ustanoveními. Tato statuta předložili řemeslníci následně ke schválení městské radě či vrchnosti.

První zprávy o cechovní organizaci v Čechách se dochovaly z pražského prostředí. Nejstarší dochovaná statuta z roku 1318 náležela pražským krejčím. Další doklady jsou však řídké a přibývalo jich teprve od poloviny 14. století, kdy cechy nabývaly pevnějších forem a šířily se z Prahy do dalších oblastí. Z počátku cechy vznikaly zejména v královských městech, ale brzy se začaly objevovat i v poddanských městech.

Hotové zboží řemeslníci nabízeli a prodávali na trzích. Nejnižší formou byl svobodný nebo týdenní trh. V některých městech se konal dokonce denně a jeho hlavním účelem bylo zásobovat město potravinami z blízkých vsí. Pro velká města, jako například Prahu, to byla životní nezbytnost. Ve velkých městech se konaly také zvláštní trhy jako obilný, senný, ovocný, koňský, dobytčí, drůbeží a další.³¹

Na vyšší úrovni byl trh oblastní, kterého se účastnila všechna královská města a většina měst poddanských, ale který většinou nešel přesně geograficky vymezit. Nejobvyklejším projevem oblastního trhu byly trhy výroční neboli jarmarky. Praha, Brno, Jihlava, Znojmo a jiná města měla jarmarky již ve 13. století.³² Výroční trh trval dlouho, od jednoho do dvou týdnů, neboť krátkodobý by se nevyplatil. Účastnili se ho jak domácí kupci a řemeslníci, tak lidé z okolních vesnic a kupci ze vzdálenějších měst. Ustálená organizace jarmarků měla v jednotlivých městech své zvláštnosti. Krámce na náměstí stavěla a pronajímala obec za tržné, ale někde si je dováželi i sami účastníci. Prodej se zahajoval, jakmile byl vyvěšen praporec, vích nebo jiné znamení. Při prvních nákupech měli přednost domácí obyvatelé, zvláště řemeslníci u surovin. Dozor vykonával rychtář, biřici nebo zvláštní zřízení. Rychtář rychle řešil spory a dluhy se zapisovaly do městské knihy. Při proviněních se zabavovalo zboží někdy i z malicherných příčin. V provozu byla městská váha, někde se užívalo i vzorového lokte.³³

Nejvyšší formou byl zahraniční trh. Jeho počátky sahaly do dávné minulosti, ale se vznikem měst se jeho intenzita zvýšila. Nově usazené rody udržovaly styk s městy, odkud přišly. Pro

---

³¹ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 254.

³² Tamtéž, s. 255.

³³ Tamtéž, s. 255.

panovníka a šlechtu se dováželo zboží takových druhů, jež domácí výroba zatím neposkytovala.³⁴

Před vznikem měst byli řemeslníci poddaní světské nebo církevní vrchnosti. Řemeslník ve středověkém městě se stal svobodným a postupně se domáhal i podílu na správě města. Řemeslnictvo tvořilo ve městech nejpočetnější vrstvu, ale jeho vliv na řízení města tomu dlouho neodpovídal. Když se ukázalo, že městská správa nestačí řídit všechny záležitosti týkající se živností, začaly se utvářet řády mezi mistry i mezi řemesly navzájem. Rodí se tak druhá městská samospráva zájmová s kompetencí ve věcech živnostensko-politických.³⁵ Od poloviny 14. století se začali řemeslníci objevovat v městských radách. Někde tento vývoj doprovázely bouřlivé události, avšak tato střetnutí zdaleka nedosáhla takového počtu a síly, jako v sousedních německých zemích. Důsledkem těchto událostí byla nová panovnická proticehovní politika. Václav II., Jan ani Karel IV. nepřáli cechovním snahám řemeslníků. Karel IV. je v různých městech zrušil, zakázal tajné schůze a úmluvy řemeslníků a nedovoľoval, aby se bránilo svobodnému provozování živností.³⁶ Proticehovní politika Karla IV. však nebyla důsledná a tudíž ani trvalá. Cechovní hnutí neustávalo a na konci 14. a počátku 15. století mu král Václav IV. již nebránil.

5.2 Formování cechů od husitské revoluce do třicetileté války

V husitské revoluci hrálo řemeslnictvo mimořádně závažnou roli. Nebyla však jednoznačná a není snadné postihnout její složky a proměny. Většina pražských řemeslníků ochotně, ba horlivě, přijala učení Husovo.³⁷ Chudí řemeslníci od počátku nenacházeli oporu ani v češích a přimykali se k chudině. Přijímali husitství v jeho radikálním chiliastickém pojetí a byli ochotni podrobit se i faktické likvidaci řemesel podle krajního programu Jana Želivského, v jehož očích obstálo jediné rybářství. Radikální Tábor v raném období připouštěl alespoň nejnnutnější další řemesla: mlynářství, pekařství, řeznictví, soukenictví, krejčovství, ševcovství. Pozitivní výsledky husitské revoluce z hlediska měst se dotýkaly především řemeslníků. V jejich rukou se soustřeďoval zkonfiskovaný majetek odpůrců revoluce a řemeslníci se stávali představiteli měst.³⁸ Zároveň s náboženskou proměnou nastalo i vítězství českého živilu v pražském řemeslnictvu. Řemeslné řády 14. století byly latinské nebo

---

³⁴ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 256.

³⁵ Tamtéž, s. 246.

³⁶ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 26.

³⁷ Tamtéž, s. 27.

³⁸ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 250–251.

německé. Od husitských válek jsou artikule pražských cechů české. Husitskými válkami se zároveň proměnil hospodářský ráz měst. Celá desetiletí bránily papežské zákazy jakémukoli přátelskému styku s kacíři. Teprve po basilejském jednání roku 1433 se v Praze opět objevili cizí kupci, avšak v menším počtu, než jich bylo kdysi.³⁹

Po roce 1450 začalo přibývat cechovních organizací po celých Čechách. Cechy byly zakládány také v menších a malých městech, která se v té době teprve hospodářsky probouzela. V takových městech se často sdružovala příbuzná řemesla ve společném cechu. Sdružená řemesla však nemusela být vždy příbuzného charakteru. Slučovat se mohla i dost odlišná řemesla. Jejich spojení vyplývalo z nedostatku mistrů. Pokud takový cech zahrnoval tři a více řemesel, říkalo se mu rajcech.⁴⁰

Jiným druhem spojení byly cechy meziměstské. Takové cechy, ať už se společnou správou a jednotným řádem, nebo jen volněji sdružující řemeslníky, se nacházely v Praze, kde byly některé cechy společné pro Staré i Nové Město pražské.⁴¹

Od konce 15. století se začínaly také objevovat širší cechovní organizace. Spojení některých cechů se mohlo dít na krajské úrovni i v rámci celé země.⁴² Zemské cechy byly ty, které se řídily jednotnými statuty a uznávaly autoritu vrchního cechu, k němuž se obracely pro radu. Kromě vyžádání statut u vrchního cechu byla jejich vzájemná vazba volná. Takto organizováni byli už v 15. století mlynáři, kováři, sladovníci, kožešníci, řezníci aj.

Přestože se členství v cechu stávalo povinností, byla to do jisté míry také prestižní záležitost. I přesto stála část řemeslníků mimo cechovní organizaci. Ti pak byli označováni jako fušeři nebo štolíři. Nejmenší konkurenci představovali domácí výrobci, kteří vyráběli pouze pro vlastní potřebu. Ti nebyli žádnou výraznou hrozbou, avšak snižovali odbyt řemeslných výrobků. Doma se například pekl chléb, porážel dobytek, šily oděvy nebo pletly punčochy. K dalším necechovním řemeslníkům patřili dvorští řemeslníci pracující přímo pro vrchnost.⁴³ Mimo cechovní systém zůstávala také „nečistá“ řemesla jako kati, hrobníci či pohodní.

Zatímco v nejstarším období byl vstup do cechu snadný, tak v důsledku přímusu a postupného nasycení městského trhu se příslušnost k cechu stávala čím dál víc složitější. S rozvojem zemského a zahraničního trhu docházelo v některých městech ke zhoršování odbytu. To vedlo

---

³⁹ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 28.

⁴⁰ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 612-613

⁴¹ Tamtéž, s. 614.

⁴² Tamtéž, s. 621.

⁴³ Martínek, Zdeněk: Necechovní řemeslníci v Čechách v polovině 18. století, Český lid 83, 1996, s. 275-288.

k zesilování ochranných snah cechovních organizací. Tyto snahy o ochranu místního trhu se projevovaly tím, že se omezoval počet mistrů a vstup do cechu znesnadňovaly stále tvrdší podmínky. Získání mistrovského práva bylo podmíněno měšťanským právem a různými poplatky za vstup do cechu a podobně. Tato omezení se nejvíce dotkla tovaryšů. Někteří tovaryši neměli naději na přijetí za řádného mistra, a proto se z nich stávali věční tovaryši. Tovaryši tak začali hledat způsob, jak si udržet své postavení. Od poloviny 15. století tak vznikaly tovaryšské cechy a jejich organizací byla dokončena struktura cechovníctví v Čechách. Tovaryšské cechy však byly zakázány ještě před samotným zrušením cechů, a to ve 30. letech 18. století, v souvislosti s vydáním generálních cechovních artikulí.

V době nástupu Habsburků na český trůn byly již cechy na samém vrcholu svého vývoje. Ferdinand I. zpočátku proti cechům nijak zvlášť nezasahoval. Vše se ale změnilo po porážce povstání měst proti Habsburkům, které bylo vedeno pražskými městy roku 1547.⁴⁴ Král vynesl nad pokořenými královskými městy řadu trestů, jimiž omezil jejich svobody. Jedním z nich bylo i zrušení cechovních organizací. Stejně jako za Karla IV. nedošlo ale k úplnému zrušení. Cechovní organizace sice ztratily svá práva, ale fungovaly i nadále. Ve skutečnosti šlo o zlomení politického vlivu cechů a kontrolu cenové politiky ve městech. Proto byla privilegia časem opět potvrzována.

5.3 Formování cechů od třicetileté války až po zrušení cechů roku 1859

Třicetiletá válka způsobila značné škody, které zasáhly i řemeslnou výrobu. Válkou byla nejvíce postižena města, zejména pobělohorskými konfiskacemi, pokutami a emigrací. Hospodářský rozmach cechů se během války prakticky zastavil.

Neuspokojivá hospodářská situace přinesla první vážnější pokusy o změnu v cechovníctví. Už na přelomu 17. a 18. století docházelo k prvním soustavnějším pokusům státu o úpravu některých hospodářských poměrů. S těmito potřebami úzce souvisela ekonomická situace měst právě po třicetileté válce. Návrhy na řešení hospodářské situace byly ovlivněny tzv. merkantilismem, učením, které usilovalo o hromadění obchodního kapitálu uvnitř státu, k čemuž měla nápomoci podpora vývozu a budování domácích manufaktur. Šlo tu také o otázku konkurenceschopnosti monarchie s hospodářsky vyspělejšími zeměmi. Do zorného pole merkantilistů se tak zákonitě dostaly cechy jako tradiční organizace sdružující řemeslné výrobce. I přes ostrou kritiku cechovního zřízení některými předními merkantilisty se

---

⁴⁴ Karlová, Zdeňka: Změny v cechovním zřízení měst pražských po roce 1547, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 8, Praha 1938, s. 58 a n.

nedospělo k žádné alternativě, která by cechy nahradila. V českém prostředí se proti zrušení cechů vyslovila především města, která poukazovala na to, že cechy udržují tovaryše v poslušnosti a starají se o mistry, kteří nemohou vykonávat své řemeslo. Především se upozorňovalo na vzdělávání řemeslnické mládeže. Pozornost státu se proto soustředila na cechovní reformy.⁴⁵

Zlom v cechovním systému nastal v roce 1731, kdy Karel VI. vydal generální řemeslnický patent, jenž vešel v platnost již roku 1732. Krátce na to byl roku 1739 potvrzen vydáním generálních cechovních artikulí.⁴⁶ Vydáním těchto dvou dokumentů byla zásadně omezena pravomoc cechů, jelikož sjednotily cechovní zřízení a odstranily cechovní uzavřenost. Byla zavedena jednotná statuta pro všechny cechy a uvolnilo se získávání mistrovství. Cechy již nesměly omezovat počet samostatných řemeslníků ani tovaryšů v jednotlivých dílnách. Zavedly se pevné poplatky učedníků, tovaryšů i mistrů, upravila se učební doba, která u většiny řemesel trvala tři roky, minimální roční doba vandru. Cechovní schůze se omezily na čtyři do roka. Tato praxe se však uplatňovala již dříve. Omezila se cechovní jurisdikce a o cechovních usneseních musela být informována městská rada či vrchnost. Cechy tak byly více podřízeny kontrole. Nově byla zavedena funkce cechovních inspektorů. Omezila se také práva tovaryšů, když došlo ke zrušení tovaryšských bratrstev, ale zase tu byla větší možnost přijetí tovaryše za mistra.

To ještě ovšem nebyl konec. V polovině 18. století byla řemesla rozdělena na dvě velké skupiny. Do první skupiny patřila policejní řemesla, která byla vázána k místnímu trhu a byla zcela pod státní kontrolou. Mezi ně patřila obecně rozšířená řemesla, jako byla řemesla potravinářská a oděvní. Do druhé skupiny patřila komerční řemesla, která byla vázána na širší trh, zejména zahraniční. Kontrolována byla zemskými úřady, podávajícími o nich pravidelné informace dvoru.⁴⁷ Roku 1776 k nim ještě přibyla nová kategorie svobodných živností, ke kterým se řadila zejména umělecká řemesla a které nevyžadovaly cechovní organizaci. Cechovní organizace jako celek však zrušena nebyla, protože stát v ní spatřoval důležitý nástroj k udržení veřejného pořádku.⁴⁸

---

⁴⁵ Urfus, Valentin: K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům, PHS 6, 1960, s. 39-65.

⁴⁶ Tamtéž, s. 62 -63; Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, Praha 2001, s. 53-56.

⁴⁷ Jindra, Zdeněk; Jakubec, Ivan a kol.: Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie, Praha 2015, s. 255.

⁴⁸ Martínek, Zdeněk: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756, Praha 2000.

Dalším zásahem do cechovní organizace byla průmyslová revoluce. Během první poloviny 19. století se v průmyslu českých zemí uskutečnila počáteční fáze přechodu od tradiční řemeslné a manufakturní výroby k výrobě tovární.⁴⁹

Ke zrušení cechovního zřízení došlo s konečnou platností 20. prosince 1859 vydáním nového živnostenského řádu, avšak skutečná situace řemeslné výroby neodpovídala zásadám cechovního zřízení dávno předtím.⁵⁰ Vydáním nového živnostenského řádu byla všechna řemesla prohlášena za svobodná a každý, kdo si zakoupil živnostenský list, mohl vykonávat řemeslo. Řemeslníci se i nadále sdružovali podle oborů v tzv. společenstvech, která plnila i některé úkoly bývalých cechů. Zejména pečovala o zachování spořádaných poměrů mezi členy společenstva, urovnání sporů mezi členy, zřizování odborných škol či zakládání ústavů pro podporu členů v nemoci nebo nouzi.⁵¹ Nový živnostenský řád s sebou přinesl i řadu problémů. Příliš vzrostl počet řemeslníků a živnostníků, takže hospodářská situace některých z členů společenstev byla příliš tíživá. Situaci ve společenstvech vyřešila novela živnostenského řádu z roku 1883, kdy opětovným zavedením průkazu způsobilosti u řemeslných živností se zdůraznila nutnost evidence učňů a pomocníků.

---

⁴⁹ Jindra, Zdeněk; Jakubec, Ivan a kol.: Hospodářský vzestup českých zemí, s. 277.

⁵⁰ Janáček, Josef: Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, s. 284.

⁵¹ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 66.

6 Vnitřní struktura cechů

Vnitřní uspořádání cechů se skládalo ze třech základních vrstev. Nejvyšším stavem a plnoprávným členem cechu byli pouze mistři. Jejich přijetí provázelo splnění celé řady přesně stanovených podmínek. Podmínky přijetí do cechu ukládal sám cech, jiné ukládala obec, ale všechny se dostaly do statut. Nejprve musel být uchazeč řádně vyučen a mít nasbírané zkušenosti z vandru. Avšak až do poloviny 16. století nebyl vandr k dosažení mistrovství ještě nutný.⁵² Jako doklad své řemeslné zručnosti obvykle předkládal tzv. mistrovské kusy, což byly výstavní výrobky předepsané cechem. Po třicetileté válce se mohou také objevit finanční náhrady namísto mistrovských kusů. Kromě těchto praktických požadavků musel splnit i podmínky administrativní. Především musel v místě, kde žádal o vstup do cechu, získat městské právo. Pro přijetí do cechu bylo nutné doložit výhostní list (doklad o tom, že kandidát není poddaným vrchnosti, ale je svobodný), výuční list a zachovací list (doklad o legitimním původu). Dále musel do cechovní pokladnice odvést určitý obnos peněz a stanovené množství vosku a pohostit ostatní mistry cechu tzv. svačinou. I zde však byla možnost finanční kompenzace.

V 15. století šlo městské radě především o rozšíření řemesel, nikoliv jeho utlumení. Cechy u nás byly tedy všem odborným řemeslníkům přístupny, ale vstup byl závislý na určitých podmínkách. Nejsnadnější přístup do cechů měli členové mistrovských rodin. Mistrův syn dědil po otci živnostenské a cechovní právo. Výhodu měl také ten, kdo si vzal mistrovu dceru či vdovu po mistrovi.⁵³ Pobělohorská statuta navíc stanovila další podmínku a to bezpodmínečné vyznávání katolické víry.⁵⁴

6.1 Učedník

V rámci cechů se ustálila hierarchie, na jejímž spodu byl učedník. Aby mohl být jedinec přijat do cechu, musel se nejprve vyučit řemeslu.

Od 14. století jsou ve statutech stanovené podmínky, za kterých byl učedník přijat do učení. Jednalo se především o to, že učeň musel zaplatit mistrovi i cechu určitý poplatek za to, že jej

---

⁵² Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 196.

⁵³ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 682-683.

⁵⁴ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 194.

přijme do učení. Dále musel složit záruční částku, která v případě, že by odešel z učení dřív, propadla cechu. Věk, kdy byli učedníci přijímáni do učení, není znám.⁵⁵

Učedník pracoval zadarmo, jeho odměnou byla strava a ošacení. Mezistupeň mezi učedníkem a tovaryšem byl označován pojmem robenec, mládek, pachole nebo pachole vyučené. Ten již sám zastal nějakou tu práci, a proto dostával od mistra něco málo zapláceno. Učební doba trvala několik let, v průměru to byly tři roky, avšak někdy i šest let. Po vyučení byl mistrem postaven před zbylé členy cechu, aby ho zapsali do register, kdyby byla potřeba a učedník požádal o výuční listy.⁵⁶

6.2 Tovaryš

Tovaryš se lišil od učně tím, že byl za práci placen, mistr jej nesměl tělesně trestat a při nespokojenosti mohl pracovní poměr ukončit. Tovaryši přímo počítali s tím, že vystřídají řadu míst, kde nasbírají užitečné zkušenosti. Vandrování se zvyšovalo během náboženských konfliktů nebo v průběhu velkých válek.⁵⁷ Vandrování od místa k místu jim usnadňovala tovaryšská sdružení, která umožňovala přespání na cestě nebo i skromnou podporu.⁵⁸

Teprve po splnění předepsaných povinností, jako byla několikaletá práce v dílně zkušeného mistra, se mohl tovaryš ucházet o členství v cechu. Pokud se jednalo o tzv. šenkovní cech, bylo povinností tovaryšů jít na vandr, aby se zdokonalili ve svém řemesle. Rozdělení na šenkovní a nešenkovní cechy se u nás uplatňuje od 16. století. Již dříve bývalo zvykem, když přišel do města vandrovní tovaryš, byl přivítán místními řemeslníky přípitkem. Pokud pro něj nebyla práce, byl na další cestu vybaven malým příspěvkem tzv. šenkem (z německého Geschenk-dar). Tento termín se později přenesl na cechy s povinným vandrem. K šenkovním cechům patřili spíše kovodělní řemeslníci, někdy také krejčí, kožešníci, koželuzi a truhláři.⁵⁹

Jak ukazují některá zachovaná statuta, byla práce a mzda tovaryšů přesně vymezena. Tovaryšova mzda byla určena cechovním statutem nebo domácím řádem a nebyla mezi mistrem a tovaryšem smlouvána. Tovaryš ji tak mohl přijmout nebo vandrovat dál. Mzda byla dvojího typu a to mzda časová nebo kusová. Nejčastěji se jednalo o mzdu týdenní

---

⁵⁵ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 725.

⁵⁶ Tamtéž, s. 727-728.

⁵⁷ Holbach, Rudolf: Städtische und herrschaftliche Gewerbeförderung, Innovation und Migration im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit, s. 244. in: Schulz, Knut; Müller-Luckner, Elisabeth: Handwerk in Europa: vom Spätmittelalter bis zur Frühen Neuzeit, Oldenbourg, München 1999.

⁵⁸ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 245-246.

⁵⁹ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 21-22.

vyplácenou v sobotu. Méně častá byla mzda denní, která se platila nejčastěji ve stavebních řemeslech. Dalším typem byla mzda za hotové dílo neboli kusová mzda. Ta byla obvyklá v řemesle pivovarském nebo v textilních řemeslech. Ve statutech byla stanovena pevná mzda tovaryšů, která byla po mnohá desetiletí stejná bez ohledu na zdražení životních potřeb a osobní dovednosti a zručnosti tovaryše. Nerozhodovala ani kvalita práce. I přesto, že bylo tak stanoveno ve statutech, tak abychom zjistili, jaká byla skutečnost, je potřeba tyto informace porovnávat s účetními prameny. Z počátku dostávali tovaryši ke mzdám ještě přídavky nebo tzv. příměnky v podobě lázně či spropitného. Postupně ale docházelo k omezování přídavek, až úplně zanikly.⁶⁰

Pracovní doba byla na dnešní poměry velmi dlouhá a zpravidla byla určena denním světlem. V létě se pracovalo od východu do západu slunce, zato v zimě byla kvůli nedostatku světla pracovní doba kratší. Tovaryšská práce tak trvala 14-17 hodin denně.⁶¹ Nutno také podotknout, že se v té době svítlo mnoho svátků. Mnohé svátky přinášely tovaryšům oddech a činily dlouhou pracovní dobu snesitelnou. Objevuje se zpráva, že již roku 1410 tovaryši světili kromě neděle i pondělí a to od nešpora (tedy od 3-4 hodin odpoledne již nepracovali)⁶²

V 15. století v důsledku hospodářského tlaku došlo ke změnám, které začaly tovaryšům ztěžovat přístup k mistrovství. Jednalo se zejména o zvyšování poplatků při vstupu do cechu. Na tuto velkou finanční náročnost nebyli tovaryši schopni reagovat. Tovaryšství již nebylo tím bezpečným přechodným stavem k získání mistrovství. Z chudých tovaryšů, kteří nemohli splnit podmínky pro získání mistrovství, se stávali doživotní tovaryši bez naděje na vlastní dílnu. Tovaryši tak hledali způsob pro zlepšení jejich situace. Nejčastější možností odporu byla stávka.⁶³ Stávkami tovaryšů v německém prostředí v letech 1700-1806 se zabývalo mnoho badatelů.⁶⁴ Mezi tovaryši a mistry docházelo k ostrým sporům již v době předhusitské. Bez pevné organizace však neměli tovaryši naději na úspěch, proto v této době vzniká nová, lepší obrana. Jak již bylo zmíněno výše, tovaryši se začali organizovat a sdružovat v tzv. menším cechu, jehož hlavní činnost spočívala v dohledu nad dodržováním práv tovaryšů ze strany mistrů. Dále organizace z vlastních zdrojů finančně podporovala nemocné nebo trvale práce neschopné tovaryše. Pomáhala také zprostředkovat práci vandrovním tovaryšům. Tovaryšská

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 737-744.

⁶¹ Čechura, Jaroslav: Počet pracovních dnů v Čechách v pozdním středověku, ČNM-řada historická 158, 1989/3-4, s. 157 a n.

⁶² Winter, Zikmund, Dějiny řemesla a obchodu, s. 744-747.

⁶³ Tamtéž, s. 752-753.

⁶⁴ Reith, Reinhold; Griessinger, Andreas; Eggers, Petra: Streikbewegungen deutscher Handwerksgesellen im 18. Jahrhundert. Materialien zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte des städtischen Handwerks 1700-1806, Göttinger Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Bd. 17, Göttingen 1992.

organizace měla podobnou strukturu jako u cechu mistrů. V čele tovaryšských pořádků stáli starší tovaryši, kteří tovaryše zastupovali navenek a hájili jejich zájmy na shromáždění cechovních mistrů. Funkce starších tovaryšů odpovídala funkci cechmistrů v mistrovské organizaci a ostatní tovaryši jim byli podřízeni. Starší vedli správu finančních záležitostí, dohlíželi na dodržování kázně a byli rozhodčími soudci v první instanci ve sporech spolutovaryšů.⁶⁵

6.3 Cechmistři

V čele cechu stáli cechmistři, kteří byli také orgánem administrativním, výkonným a reprezentantem cechovní autonomie. Cechmistři řídili život uvnitř cechu, vykonávali odborný dohled nad řemeslem a zastupovali cech vůči orgánům městské samosprávy. Kontrovali kvalitu surovin i výrobků a dohlíželi, aby řemeslníci prodávali své zboží za přiměřenou cenu. Nekvalitní produkty byly pokutovány nebo rovnou zabavovány a předávány do špitálu chudým či určené k likvidaci. Pozornost byla zaměřena hlavně na potravinářské výrobky, u nichž byly kontroly častější.⁶⁶

Cechmistři měli i soudní pravomoc nad členy cechu. Obvykle rozhodovali ve sporech mezi mistry, tovaryši či učedníky, popřípadě mezi mistry a zákazníky. Za porušení cechovních statutů či za neplacení dluhů mohli cechmistři udělit provinilci pokutu nebo ho dokonce poslat do vězení. K běžnějším přestupkům proti cechovním statutům však patřilo zanedbání cechovní schůze, neposlušnost k cechmistrům, odluzování zákazníků nebo zanedbání pohřbu člena cechu. Pokud došlo ke sporu mezi mistrem a měšťanem, tak cechu nepříslušelo soudit takový případ a spor musel k městskému soudu. Nejtěžší trest, a to vyloučení z cechu, obvykle samotní cechmistři udělit nemohli. Tato pravomoc náležela většinou vrchnosti nebo městským radám.⁶⁷

Počet cechmistrů se v jednotlivých ceších lišil podle počtu členů. Cechmistři byli voleni cechem a potvrzováni městskou radou. Obvykle byli voleni na rok, ale někdy zastávali úřad i několik let. Stvrzení nových cechmistrů bylo zapisováno do městských knih. Při svém zvolení museli cechmistři skládat přísahu, proto jsou také nazýváni starší přisězní. Cechmistři přísahali úctu k bohu, že zachovají poslušnost vrchnosti, budou pečovat o cech a kázeň v něm,

---

⁶⁵ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 378–396, Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 763-765.

⁶⁶ Winter, Zikmund, Dějiny řemesla a obchodu, s. 671-676.

⁶⁷ Tamtéž, s. 667-670; Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 129-162.

ke všem mistrům budou přistupovat bez rozdílu a budou dodržovat zásady spravedlivého prodeje.⁶⁸

Po přijetí do čela cechu přijali cechmistři cechovní inventář. K tomu náležela cechovní pokladnice, v níž byly uloženy peníze a schovány výsady a registra. Cechmistrům byl také odevzdán cechovní řád.⁶⁹

Všichni členové cechu platili do cechovní pokladny pravidelné příspěvky, nejčastěji čtyřikrát ročně o tzv. suchých dnech. Do pokladny se platilo za přijetí učeníka do učení, za jeho vyučení, za složení mistrovské zkoušky a za přijetí mistra do cechu. Jiné příjmy měl cech z vlastních krámů, domů či provozoven, pokud nějaké měl. Naopak z cechovní pokladny byly hrazeny výdaje na platy, mše, almužny a na výpomoc řemeslníkům, kteří se ocitli v nouzi. Určitá pravidelná částka padla za nájem cechovní hospody, kde se řemeslníci scházeli.

6.4 Valné schůze = cechovní shromáždění

Valná schůze⁷⁰ je shromáždění všech právoplatných členů cechovní organizace a je výrazem cechovní autonomie. Valné schůze se týkaly jak věcí zákonodárných, správních, tak i soudních.

Valné schůze se konaly čtyřikrát do roka a to o suchých dnech. Suché dny připadaly na jaře do doby postní, v létě kolem svatodušních svátků, na podzim před sv. Václavem a v zimě o vánočních svátcích. Pokud byli cechmistři nedbalí, sešel se cech k řádné schůzi třeba jen dvakrát za rok. Cechovní schůzi svolávali cechovní starší, ale za jistých podmínek mohl kterýkoli mistr svolat mimořádnou cechovní schůzi, ale musel za svolání zaplatit poplatek. Zpočátku se valné schůze konaly u cechmistra v bytě, na radním domě nebo v hospodě. Od 16. století se již pravidelně konaly v hospodě, neboť každý větší cech měl v té době svou cechovní hospodu označenou cechovním znakem. Schůze v bytě cechmistra měl nadále jen cech s malým počtem mistrů. Na valnou schůzi byli členové zvaní den před jejím konáním a to prostřednictvím cechovního posla nebo mladšího mistra. Začátek schůze byl pevně stanoven, a kdo se opozdil, musel zaplatit pokutu. Schůze se konaly v neděli a začínaly v poledne nebo před polednem. Teprve od 17. století se schůze přesouvají na odpoledne a dopoledne je věnováno bohoslužbě. Cechovní statuta také nařizovala předepsané oblečení a zakazovala nošení zbraní. Během schůze byl přísně stanoven a dodržován zasedací pořádek.

---

⁶⁸ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 97.

⁶⁹ Tamtéž, s. 98-99.

⁷⁰ Tamtéž, s. 163-178.

Každý mistr měl přesně určené místo a to podle toho, kdy vstoupil do organizace. V první řadě seděli cechmistři, jejichž předák schůzi řídil.

Schůze byla zahájena otevřením cechovní pokladny. Schůze měly celkem pravidelný program. Prvním bodem programu bylo vybírání pravidelných příspěvků do cechovní pokladny. Druhým bodem programu bylo čtení statut a privilegií, aby si každý připomněl svá práva a povinnosti. Třetí bod programu byl rázu zákonodárného. Tato část se týkala rozmanitých správních věcí, kdy byla přijímána tzv. domácí zákonodárná usnesení. Jednalo se např. o společném nákupu surovin, nebo se smlouvalo o cenách. Tato usnesení však nebyla závazná pro všechny mistry, pouze pro ty, kteří si jej odhlasovali. Pokud měla být domácí usnesení závazná pro všechny mistry a stát se součástí statut, musela být následně potvrzena konšely. Čtvrtý bod programu se týkal přijímání členů do cechu, zápisu učedníků a jejich propouštění. Pátým bodem programu valné schůze byly cechovní soudy. Nejprve byly strany vyzvány ke smírnému vyřešení sporu, když k tomu nedošlo, nastalo soudní řízení. Poté co obě strany vypověděly svou věc, bylo jim nakázáno opustit místnost a v jejich nepřítomnosti učiněno rozhodnutí. Důležitým bodem cechovního jednání byly věci finanční.

Obsah cechovního jednání měl zůstat v tajnosti. Tomu, kdo jednání prozradil, neboli tzv. pronesl, hrozila pokuta. Cechovní schůze byla pravidelně zakončena mistrovskou svačinou.

6.5 Cechovní symbolika

Cechovní heraldika a symbolika se mohla začít vyvíjet až po legalizaci cechů. Předstupeň pro vznik cechovních erbů byly erby a pečeti řemeslníků a staré symboly jednotlivých řemesel. Jistým zdrojem byly také značky, jimiž označovali výrobci své produkty. Cechy začaly využívat znaků od 2. poloviny 14. století. Od 15. století se doklady cechovní heraldiky a symboliky množí. Převážná část cechů si svá znamení prostě osvojila, menší část je dostala přímo od krále nebo v poddanských městech od své vrchnosti.⁷¹

Náplň cechovních erbů byla velmi bohatá a můžeme ji rozdělit do několika tematických okruhů.⁷²

- 1) nářadí a pracovní pomůcky řemesla;
- 2) typické výrobky;
- 3) materiál a suroviny, s nimiž řemeslo pracovalo;

---

⁷¹ Krejčík, Tomáš; Krejčíková, Jarmila: Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky, Praha 1987 s. 134.

⁷² Tamtéž, s. 134-135.

4) patron, světec nebo jeho atribut;

Cechy potřebovaly znaky pro své pečeti, aby mohly vyřizovat svoji písemnou agendu a pro reprezentaci svého stavu. Nejdůležitějším pramenem jsou proto pečeti.⁷³ O ty se velmi dbalo a byla jim věnována zvýšená pozornost. Uchovávány proto byly v cechovních pokladnicích.

Dalšími prameny jsou cechovní korouhve. U korouhví obecně byl účel zpočátku válečný, ale později převládla funkce reprezentační. U cechovních korouhví se jednalo, od samého počátku, primárně o funkci reprezentační. Uplatňovaly se při nejrůznějších slavnostech. Cechy měly totiž povinnost účastnit se městských slavností, kde reprezentovali nejen sebe, ale slavnostem měly dodat lesk a dokumentovat tak bohatství města. Cechy byly seřazeny do průvodu podle významu a společenského postavení. V čele každého řemesla byla nesena korouhev, na které byl vyšitý či malovaný znak cechu. Rozměr korouhví se neustále zvětšoval, proto bylo potřeba mnoha nosičů. V roce 1781 nařídil Josef II. z bezpečnostních důvodů jejich zmenšení a nadále se směly používat jen korouhve malé, nesené jedním mužem.⁷⁴

Užití cechovní symboliky nalezneme i na cechovních truhlách. Pokladna, zvaná též „matka“, sloužila k uchování cechovních artikulí, dalších cechovních písemností, pečetidel, finanční hotovosti a dalších cenností cechu. Cechovní truhlice se těšily velké úctě a cechmistři na ně věnovali nemalé náklady. Vedle prostých hladkých truhlic se tak setkáváme i s pokladnami vykládanými, vyřezávanými, zdobenými malbami a figurami.

Cechovní znamení se také objevuje na vývěsních štítech, které byly zavěšeny nad vstupy do domů a dílen řemeslníků. Jedná se o odznak cechu, kdy například kováři vyvěšovali na své dveře podkovu, ševci botu a zámečníci klíč.⁷⁵

Cechovní znaky byly dále malovány na tzv. svolávací tabule, které sloužily ke svolávání schůze cechu nebo na nádoby, džbány, konve a korbely, které byly majetkem cechu, a ze kterých se popíjelo při schůzích v cechovní hospodě.

V neposlední řadě zdobily symboly cechů i důležité budovy ve městě, jako byly radnice, brány, věže a kostely.⁷⁶

---

⁷³ Hrdlička, Jakub; Jásek, Jaroslav; Hrubý, Vladimír: Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy. Komentovaný katalog. Monumenta Pragensia 10, Praha 1999.

⁷⁴ Chromý, Mojmír: Cechovní heraldika, Heraldická ročenka 1980, s. 51.

⁷⁵ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 120.

⁷⁶ Chromý, Mojmír: Cechovní heraldika, s. 51-52.

Zvláštní místo mezi cechovními slavnostmi zaujímaly pohřby. Účast na pohřbu zemřelého člena cechu či příslušníků jeho rodiny byla pro všechny ostatní členy povinná. Za nebožtíka se nejprve sloužila zádušní mše v kostele, odkud se průvod vypravil na hřbitov. Nebožtík spočíval v rakvi, kterou neslo několik mladších mistrů. V průvodu kolem rakve byly neseny cechovní korouhve, prapory, lucerny a další cechovní symboly. Rakev byla přikryta přikrovem z těžkého černého sukna nebo sametu se zdobenou výšivkou. Na víko rakve byl připevněn kříž, dále také socha Panny Marie, patron cechu a další cechovní symboly. Na bocích a čele rakve byly umístěny pohřební štíty příslušného cechu. Tato povinnost se dostala do jednotlivých cechovních pořádků v období rekatolizace.

7 Potravinářské cechy

Řemesla je možné rozdělit do několika hlavních skupin. Podle svého zaměření, druhu pracovní činnosti, zpracovaných materiálů a výrobků je dělíme na řemesla:

potravinářská: řezníci, pekaři, perníkáři, mlynáři, sladovníci, včelaři;

textilní: barvíři, vlnaři, soukeníci, provazníci;

oděvní: krejčí, punčocháři, kloboučníci;

kožedělná: koželuhové, ševci, rukavičníci, řemenáři, uzdaři;

dřevozpracující: truhláři, štítaři, bednáři, řezbáři, stolaři;

kovodělná: kováři, zámečníci, klempíři, mečíři, nožíři;

stavební: zedníci, tesaři, kameníci;

Potrava je základním předpokladem života, a proto byla řemesla zpracovávající rostlinné a živočišné produkty jedním z nejdůležitějších odvětví. Do této skupiny řadíme řezníky, pekaře, mlynáře či sladovníky. Od nich se dále vyvíjela specializovaná řemesla. Do této skupiny ještě přiřazujeme řemesla, která zpracovávala přírodní produkty nebo zbytky z výroby potravinářských produktů. Mezi ně tak patří např. mydláři, svíčkaři a voskaři.

7.1 Řezníci

Řeznické řemeslo a řezníci se vyskytují v Čechách a na Moravě poprvé ve 13. století. Do té doby si každý zabíjel sám a panstvo svěřovalo zabíjení komukoli ze svých poddaných. Jakmile začali čeští králové zakládat města, začínají vzkvétat i řemesla. Řeznické řemeslo začalo hned na počátku zaujímat mezi ostatními nejčelnější místo a bývalo jedno z nejpočetnějších. Řeznický cech kráčival se svým praporem na různých slavnostech v pořadí všech řemeslnických cechů první. Běžně užívanou symbolikou tohoto řemesla je dvouocasý lev držící v tlapách sekeru.

Postup práce řezníka a porážky zvířat se neměnil po celá staletí. První a nejdůležitější činností býval nákup, ke kterému bylo zapotřebí delší praxe, cviku a zkušeného oka.⁷⁷ Řezníci se zabývali výběrem vhodného kusu dobytka, jeho porážkou a výsekem, a sami masné výrobky

---

⁷⁷ Janotka, Miroslav; Linhart, Karel: Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech, Praha 1984, s. 29-33.

zpracovávali nebo to dělal specialista uzenař. Zboží pak prodávali v masných krámech nebo na trzích, kam měli přístup i řezníci přespolní tzv. huntýři. Mezi řeznické specialisty můžeme zařadit sádelníky, lojovníky a také drobníky a dršťkaře.

7.2 Mlynáři

Mlynářské řemeslo bylo další řemeslo, které z hlediska obživy patřilo k nejdůležitějším. Pro svou nákladnost ale dlouho zůstávaly mlýny podnikem vrchnostenským. Města ale brzy získala právo postavit mlýny, které pak pronajímali dočasně nebo dědičně jednotlivým mlynářům.⁷⁸

Mlynáři se zabývali především úpravou obilovin, ale i jiných plodin, ze kterých se pak vyráběly různé produkty. Jejich práce spočívala především v mletí obilného zrna na krupky, krupici a mouku. Specializací mlynářského řemesla jsou tak krupěři a kroupníci. Obilí se mlelo mezi dvěma mlýnskými kameny, které byly umístěné v lubě (dřevěný kryt). Při mletí se otáčel pouze svrchní kámen, který narážel do pevně ukotveného spodního kamene, a tím obilí rozdobil. Práce mlynářů však nespočívala pouze v mletí, ale každý musel znát i technické práce. Při mlýnech bývaly speciální odbočky, stoupy, valchy a brusy. Tomu všemu musel mlynář po technické stránce rozumět.⁷⁹

Ve své symbolice užívali mlynáři hlavně technické prvky svého řemesla nejčastěji palečné kolo. Méně častými symboly jsou mlýnský kámen, kružidlo, oškrt a kypřice.

7.3 Pekaři a perníkáři

Pekaři, stejně jako řezníci, patřili k významným a nepostradatelným řemeslům ve městě. Na počátku však vzrůstalo pekařské řemeslo pozvolna, neboť si mnoho rodin peklo chléb doma. Již roku 1334 měla ale Mladá Boleslav, která měla jen 300 domů, 24 chlebných krámů.⁸⁰ Pekaři a perníkáři tvořili většinou jeden cech dohromady. Jelikož pekařské řemeslo úzce navazuje na to mlynářské, sdružují se do společného cechu často i s mlynáři. Nejedna pekař tak držel mlýn, a pokud měl mlýn dostatečné prostory, pečivo se peklo rovnou zde. Pracovní postup pekařů zůstával po staletí stejný. Nejprve pekaři zadělali těsto na chléb, které se skládalo z mouky, vody a kvásku. Housky, rohlíky a preclíky se pekly z mouky, mléka a

---

⁷⁸ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 411-415.

⁷⁹ Tamtéž: s. 414.

⁸⁰ Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 126.

droždí. Po vykynutí se těsto rozválelo a tvarovalo do patřičné podoby. Poté se dalo péct do pekařské pece, která byla vytápěna smolným dřívím.⁸¹

Základním symbolem pekařů byl preclík nebo houska a velmi často se objevuje také calta.

I mezi pekaři se vyskytují specialisté. Některé druhy pečiva byly natolik žádané, že se od pekařů odloučili specialisté, kteří se zaměřili pouze na jeden druh pečiva. Můžeme se tak setkat s mazanečníky, koláčníky, oplatečníky a kobližníky. Novým řemeslem jsou také pecaři, kteří pekli jen rezný chléb a v době husitské pekaři „boží“, kteří pekli hostie.

K pekařskému cechu náleželi i perníkáři neboli caletníci. Do Prahy přišli z Norimberka a prý je podle nich pojmenovaná jedna ulice Celetnou již před rokem 1348. První zmínka o perníku je z roku 1335, kdy perníkáři prodávají v Turnově o svátku a posvícení.⁸²

Pekaři sice také pekli calty, ale jen z mouky, kdežto perníkáři pracovali s medovým těstem. Do těsta ještě přidávali různé koření např. skořice, zázvor, anýz, koriandr či hřebíček. Od pekařů se také lišili tím, že těsto netvarovali ručně, ale vtlačovali ho do formiček nejrůznějších tvarů. Každý perníkář měl na výrobu těsta svůj zvláštní recept. Největší odbyt měli perníkáři na trzích, poutích, posvíceních, jarmarcích o svátcích a při různých zábavách.⁸³

Symbolem perníkářů byla forma na perník. Ta byla kulatá či obdélníková. Dalším symbolem perníkářů byl lis na stahování a kotel na mísení těsta.⁸⁴

---

⁸¹ Janotka, Miroslav; Linhart, Karel: Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech, s. 42.

⁸² Winter, Zikmund: Dějiny řemesla a obchodu, s. 127.

⁸³ Janotka, Miroslav; Linhart, Karel: Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech, s. 49-52.

⁸⁴ Hrubý, Vladimír; Jásek, Jaroslav; Hrdlička, Jakub: Pět století řemeslné symboliky, s. 58-67.

8 Cechy v Mnichově Hradišti

O počátcích města toho pro nedostatek pramenů mnoho nevíme. Obyvatelé se živili především zemědělstvím a řemesla byla pravděpodobně jen ta nejnужnější a nejdůležitější. V pramenech jsou konkrétně zmíněni pouze řezníci a kováři. Obchodovalo se především se základními životními potřebami a to zejména se zemědělskými produkty, které na hradišský trh vozili poddaní klášterních vesnic.⁸⁵

Na konci 16. století získali panství Budovcové z Budova. Jak již bylo zmíněno v kapitole o historii města, Kryštof Budovec vymohl u císaře Rudolfa II. v roce 1586, že z dosavadních tří jarmarků dva přeložil na výhodnější termín a přidal ještě čtvrtý trh. Václav Budovec z Budova zase roku 1602 potvrdil 33 hradišským měšťanům starobylé právo várečné a přidal i další privilegium. Udělil měšťanům právo vařit pivo, což však pro něj nebylo nijak výhodné a za krátký čas přiměl hradišské dobrovolně se práva vzdát.⁸⁶

Přesto v této době poskytovalo základ obživy obyvatel města stále zemědělství a řemeslo bylo většinou jen jeho doplňkem. V předbělohorské době měla již některá řemesla svůj cech. Například řezníkům roku 1602 potvrdil jejich privilegia a cechovní řád Václav Budovec z Budova. Podrobný popis řeznického řádu se nachází níže v podkapitole - cech řezníků. Řeznický cech byl však poněkud starší, což dokazuje zachované stříbrné pečetidlo řezníků, které je z roku 1566.⁸⁷

Společný cech tvořili pekaři, mlynáři a perníkáři. Z dalších řemeslníků se již v 16. století objevují ševci, krejčí, kováři a zámečníci, poměrně hodně bylo tkalců a jen jednotlivě knihař nebo provazník. Také se stávalo, že někteří řemeslníci patřili cechem do sousedních měst. Do boleslavského cechu byl zapsán např. sladovník, bečvář, mydlář a kloboučník. Společný cech s bakovskými a turnovskými měli hrnčíři.⁸⁸

Povolení k „učení řemesel“ schvalovala a vyjadřovala se k nim vrchnost. Povolení bylo však výhradně pro chlapce. Roku 1689 vydal hrabě Arnošt Josef z Valdštejna nařízení pro svá panství. Podle tohoto nařízení nedostal nikdo povolení k učení řemeslu, pokud nebyl alespoň částečně obeznámen hudbou. Toto absurdní nařízení však později sám zmínil, což se

---

⁸⁵ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 11.

⁸⁶ Tamtéž: s. 15.

⁸⁷ Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

⁸⁸ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 17.

dočteme z odpovědi na „supliku hradištských sousedů“ o zrušení požadavku „hudebního umění“ budoucích učedníků, kdy Arnošt Josef z Valdštejna dekretem, ze dne 28. července 1695“ odpovídá: „*Pokud by některé z dítek jejich, muzice způsobený nebyl, aneb jich rodičové měli velkou chudobu, od nich platiti čím neměli, tehdy na poslušné ohlášení jim se dovoliti má, aby zednictví aneb tesařství učiti se mohli.*“ Od té doby mohli učedníci, kteří neovládali žádný hudební nástroj, odůvodňovat svou žádost různými způsoby. Mezi oblíbené patřila tradice řemesla v rodině, dlouholetá služba vrchnosti, nemoc otce atd. Vrchnosti se za povolení k učení řemesla platilo, proto nejčastějším důvodem byla chudoba rodiny, z níž žadatel pocházel.⁸⁹ Jak byly některé žádosti k povolení učení řemesel zdůvodňovány, vidíme v ukázkách příjmových položek vrchnostenských peněžních účtů. Zde je například uvedeno: „*1710 ... od povolení na řemeslo řeznické Samuelovi, vlastnímu synu po nebožtíku Janovi Maškovi z města Hradiště, z ohledu jeho chudoby, a že muzikou při chrámu Páně slouží, zaplaceno 1 zlatý rýnský a 30 krejcarů.*“⁹⁰

Přijetí mistrem a zapsání do cechu bylo spojeno s naprostým dodržováním smluvních podmínek. Stávalo se však, že synek utekl a začal vandrovat, což bylo trestné, jelikož jako poddaný utekl z panství svého pána. Poté co se případy množily, bylo vydáno nařízení a výstraha od hradištského hejtmana pana Karla Frydrycha Plotajse z Plotenštejna, který oznamoval konšelskému úřadu dne 19. července 1662, že mnoho synů odchází na vandr a nevracejí se. Proto, kdyby se chtěl na vandr vypravit a něco zkusit, musí za něho rodiče postavit dva rukojmí, aby nevandroval dále než 9 mil.

Jak toto nařízení fungovalo, je možné vidět z několika dalších příhod. V březnu roku 1670 sedí v šatlavě Václav Polák, protože sběhl bez povolení z řemesla sladovnického. Nařizuje se mu a zavazuje se, aby byl věrný své vrchnosti a v případě, že by tu neměl zaměstnání, má si vyžádat povolení k vandrování, ale musí se vždy o Novém roce hlásit ústně nebo písemně o svém pobytu. Pokání za sběhnutí bylo velmi přísné.⁹¹

V následující tabulce je uvedené složení řemesel v Mnichově Hradišti ve dvou časových obdobích. Tabulka udává, jak se v daném období změnil počet jednotlivých cechů i počet mistrů v nich.

---

⁸⁹ Průšková, Helena: Život na Ostrově svaté Anny, s. 16.

⁹⁰ Tamtéž: s. 18.

⁹¹ Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

V letech 1687-1722 bylo ve městě celkem 20 cechů.⁹² V roce 1751 bylo v Mnichově Hradišti celkem 102 řemeslnických mistrů.⁹³ Když k tomuto počtu ještě připočteme tovaryše a učedníky, můžeme předpokládat, že nejméně třetina obyvatel tehdejšího města byla zaměstnána řemesly, což přesně odpovídá době.

Složení řemesel v Hradišti	v letech 1687-1722	roku 1751
řezníci	27	20
ševci	13	12
krejčci	11	6
tkalci	11	8
pekaři	9	8
kováři	8	6
mlynáři	4	-
perníkáři	3	1
truhláři	2	3
punčocháři	2	4
tesaři	2	1
mydláři	1	1
uzdaři	1	1
sladovníci	1	-
sládci	1	-
zámečníci	1	1
postřihači	1	-
bednáři	1	3
kloboučníci	1	2
hrnčíři	1	-
soukeníci	-	6
kožešníci	-	4
zedníci	-	4
koláři	-	2
provazníci	-	2
kramáři	-	1
sedláři	-	1
soustružníci	-	1
sochaři	-	1
kosáři	-	1
koželuzi	-	1
sklenáři	-	1

Z tohoto přehledu vyplývá, že jak v letech 1687-1722, tak v roce 1751 byli nejpočetnějším cechem ve městě řezníci, i když byl jejich počet snížen. Z přehledu je také patrné, že některá řemesla se v roce 1751 v Hradišti již nevyskytují, zato se objevují nová.

⁹² Průšková, Helena: Život na Ostrově svaté Anny, s. 17

⁹³ Tamtéž: s. 17

Ještě v druhé polovině 17. a na počátku století 18. bylo hlavním zdrojem obživy obyvatel města zemědělství a řemesla. Již ale začínají více vystupovat rozdíly mezi plnoprávními měšťany a početně silící vrstvou nádeníků a podruhů, kteří žili ze dne na den. Za to měšťanům potvrdil privilegia Karel Ferdinand z Valdštejna roku 1663 a František Arnošt z Valdštejna v roce 1731. Řemeslníci se nadále sdružovali do cechů. Ty dbaly na to, aby byla zajištěna práce pro všechny, aby se počet mistrů nerozmnožoval a aby cechovní mistři nebyli poškozováni cizí konkurencí. Cizí tovaryš získal mistrovské právo jen výjimečně, protože při přijímání nových mistrů do cechu byla dávána přednost synům místních řemeslníků. Cizí tovaryš tak získal mistrovské právo většinou sňatkem s nějakou vdovou, která vedla živnost vdovským právem.⁹⁴

Pomalu se také utvářel trhový řád, který pevně stanovil, kde jaké řemeslo má stát a jak za sebou mají následovat cizí řemeslníci. Pořadí bylo následující: nejprve hradišťští, pak boleslavští, turnovští, dubští a sobotečtí. Krámy stavěla obec a vybírala plat.⁹⁵

Všechny cechy ve městě se zúčastňovaly různých akcí pořádaných vrchností. Mezi takové akce patřil dohled při jarmarcích nebo stavění šibenice. Cechy se také účastnili akcí i mimo své město, jako například v roce 1729 vyslala vrchnost 6 hradišťských cechů se svými korouhvemi do Prahy na slavnost kanonizace sv. Jana Nepomuckého.⁹⁶

---

⁹⁴ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 24-25.

⁹⁵ Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

⁹⁶ Průšková, Helena: Můj dům, můj hrad, s. 66-67.

8.1 Cech řezníků

Historie řeznického cechu spadá do 16. století. Dokazuje to zachované stříbrné pečetidlo řezníků, které je z roku 1566. Tehdy bylo v Hradišti 10 řeznických krámů. Avšak počet mistrů do konce 16. století vzrostl na 17.

Podle dochovaných písemných pramenů lze však počátky cechu řezníků v Mnichově Hradišti datovat až od roku 1602. Toho roku žádali cechmistrři a starší mistři cechu řeznického o potvrzení cechovních artikulí. Této žádosti bylo vyhověno a 30. července potvrdil řezníkům jejich privilegia a cechovní řád Václav Budovec z Budova. Ve statutech je stanoveno:⁹⁷

- 1) Cechmistrři a starší mistři cechu řeznického se musí živit poctivě a být pobožní tak, aby šli mladším příkladem. Mají se vyvarovat opilství, nadávání a proklínání v krámech. Když by tak neučinil, starší mistr je povinen dát do cechu 30 grošů míš. a mladší mistr 20 grošů míš. a potrestán má být šatlavou.
- 2) Pro přijetí do cechu je učedník povinen odevzdat dvě kopy míšeňské a dvě libry vosku kromě synů mistrů, kteří odevzdají jen dvě libry vosku.
- 3) Kdo se chtěl stát mistrem, musel předložit všechny potřebné listy jako zachovací list, výuční list a poté odevzdat do cechovní pokladnice 2 kopy míš. a 2 libry vosku a pohostit ostatní svačinou. Chtěl-li být přijat za mistra mistrův syn, musel odevzdat 2 libry vosku a pohostit ostatní svačinou. Přijetí mělo probíhat při společném cechovním shromáždění v neděli smrtelnou (5. neděle postní) nebo nejdéle při počtu hlavním cechovním. Ti kdo jsou přijímáni, mají na shromáždění předložit na schválení vysvědčení o řádném zplození a dobrého chování.
- 4) V řemesle nemá být trpěn žádný mistr ani tovaryš, který žije nepoctivě. Tedy je cizoložník, vrah, zloděj nebo jinak utrpěla jeho dobrá pověst.
- 5) Každý kdo nebyl přijat k cechu, nemá ostatním dělat škodu, a kdo by tak úmyslně dělal, má být potrestán.
- 6) Ten, kdo byl přijat za mistra a nebyl ženatý, má se oženit nejpozději do doby postní a to pod pokutou půl kamene vosku. Pokud by se neoženil ani do druhého postu, má zaplatit 10 kop míš. Tuto sumu bude platit každý rok, pokud nebude mít manželku.

---

⁹⁷ Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

- 7) Domácí mistři si nemají navzájem vykupovat dobytek pod pokutou dvou liber vosku.
- 8) Pod skutečným trestáním a propadnutí jedné libry vosku má být zachována cechmistrům poslušnost v náležitých věcech a potřebách cechovních.
- 9) Když starší cechmistři poručí, že se sejdou v danou hodinu, ostatní musí dorazit a to pod pokutou deseti grošů českých a šatlavou. Když by někdo dorazit nemohl, musel by staršímu cechmistru odpovědět na pozvání a tím by se vyhnul pokutování.
- 10) Pokud zemře kterýkoli cechmistr, mistr nebo jejich děti či čeledínové jsou ostatní obesláni, aby šli na jejich pohřeb pod pokutou dvou liber vosku. Pokud zemře mistr, může vdova sama vést řemeslo.
- 11) Co se týká porážky hovězího dobytka, tak aby bohatí i chudí mohli vést svou živnost, nařizuje se toto: pokud spolu budou dělat čtyři tovaryši, smějí dát zabít každý týden kus hovězího dobytka a drobného zvířectva. Jestli spolu budou dělat dva, tak mohou ve čtyřech nedělích zabít dva kusy hovězího dobytka a když chce nějaký z mistrů dělat sám, bude moci zabít ve čtyřech nedělích kus hovězího dobytka a drobného zvířectva.
- 12) V krámech při prodeji masa se mistři mají k lidem chovat mile, slušně a bez zlořečení. Takoví mistři, kteří nemohou být sami přítomni prodeji masa, mají tak poručit svým pacholíkům. Na tyto pacholíky mají dát mistři obzvlášť velký pozor, aby se lidé v kupování masa příliš nepřetahovali.
- 13) Pokud by v cechu jeden druhého zhaněl nebo mu slovy urážlivými a nepoctivými ublížil, pokutován a trestán má být dle uvážení cechmistrů.
- 14) Když se prodává maso a kupec již kupuje maso u jiného, je pod pokutou šatlavy a jedné libry vosku zakázáno jakkoli odluzovat a k sobě takového kupujícího přivolávat.
- 15) Kdo by komu čeledína uloupil a byl z toho usvědčen, ten je povinen zaplatit pokutu ve výši libry vosku.
- 16) Poněvadž mnoho hradištských řezníků hnalo svůj nejlepší dobytek do Boleslavi, bylo nařizeno, aby každý týden jeden nejlepší kus zabili na domácím krámě a to pod pokutou dvou kop míš. Na to měli dohlížet cechmistři nebo jiní, kteří byli pověřeni hradištským úřadem. Pokud by bylo zjištěno, že řezníci nejlepší dobytek ve městě nenechali, mají koupit maso za jednu kopu míš. do špitálu chudým a za druhou kopu míš. žákům do školy.

- 17) Každý by měl porážet ve svém domě nebo na obecních jatkách a na krámech nic neporážet. Kdo by se toho dopustil, má mu být zabítý dobytek sebrán a dán chudým do špitálu a do školy.
- 18) Vzhledem k tomu, že ve městě Židé všelijaký dobytek porážejí na škodu řeznickému řemeslu, nesmějí již porážet žádný dobytek a při neuposlechnutí jim mohou řezníci a mistři maso zabavit a poskytnout do špitálu, do školy a do šatlavy vězňům. Pokud by chtěli Židé nějaké maso, mohou si ho koupit od řezníků.

Na konci statut Václav Budovec z Budova žádá, aby se všichni chovali a řídili podle těchto statut a to pod všemi výše psanými pokutami. Na potvrzení tohoto listu dal Václav Budovec z Budova přitisknout vlastní pečeť a připojil vlastní podpis. To vše je zakončeno datem v úterý po památce Sv. Jakuba léta tisícího šestistého druhého.

Artikule řezníkům znovu potvrdil František Josef hrabě z Valdštejna 27. 8. 1711.⁹⁸

Dochované knihy, především rejstříky řeznického řemesla, nám poskytují poměrně podrobný přehled o jménech přijatých mistrů i učňů. V zápisech se také dočítáme, kolik museli učedníci složit pro přijetí do cechu, jak také určuje druhý bod cechovních artikulí. Například učeň Franc Sspaczek byl přijat za učedníka 11. dubna 1712 a byl povinen složit do cechu 2 kopy míš. na penězích a 2 libry vosku. To vše bylo uhrazeno. Ve stejném roce 13. března 1712 byl přijat za učedníka i Francz, syn Jana Kobery, který byl povinen za vyučení do cechu složit 2 libry vosku. Ihned složil na penězích za 1 libru vosku a 1 libru vosku zůstal dlužen. Ta byla zaplácena až 26. dubna 1716.⁹⁹ Nemůžeme ale přesně říci, na jak dlouhou dobu byli učedníci přijímáni do cechů, jelikož to ani není zapsáno v cechovních statutech. Obvykle byli učedníci přijímáni do učení na dobu dvou let, ale například mistrovský syn se v cechu učil kratší dobu, a jak se můžeme dočíst. Platil i menší poplatky.

Dne 1. dubna 1770 byl přijat za mistra Václav Herbst ze vsi Mohelnice. Za mistrovské právo měl do matky pokladnice zaplatit 8 zl. 35 kr., za vandr 3 zl. a 30 kr. a na korouhve 3 zl. Dohromady tedy zaplatil 15 zl. a 5 kr. a 2 libry vosku. Ještě roku 1803 vykazuje dluh 30 kr.¹⁰⁰ Za mistrovské právo tedy zaplatil větší sumu peněz než o dva roky později Josef Vydra, který byl však synem zdejšího mistra.

---

⁹⁸ Soka Mladá Boleslav, Cech řezníků Mnichovo Hradiště, kn. 1.

⁹⁹ Muzeum města Mnichovo Hradiště, fond Pozůstalost Karla Lochmana, desky „a2“ poř. č. 8.

¹⁰⁰ Muzeum města Mnichovo Hradiště, fond Pozůstalost Karla Lochmana, desky „a6“ poř. č. 12

Josef Vydra z města Hradiště, pozůstalý syn po bývalém zdejším mistrovi Janu Vydrovi, byl přijat za mistra 2. dubna 1772. Za obeslání cechu musel zaplatit 35 kr. do matky pokladnice 8 zl. a za vandr a na korouhve 4 zl. a 30 kr. Celkem tedy zaplatil 13 zl. a 5 kr. a k tomu ještě 2 libry vosku. Roku 1784 měl dluh ještě 3 zl.¹⁰¹

Z dochovaných knih se také dočítáme, že 1. dubna 1728 byla zjednána nová velká korouhev z cechovního nákladu za 88 zl. a 45 kr. Stalo se tak za starších cechmistrů Jiřího Krauzy a Václava Babtisty.

8.1.1 Masné krámy

Roku 1566 bylo v Hradišti 10 řeznických krámů, které měly své místo na rynku před radničním domem směrem k jihu. Byly však panské a z každého se platilo panu po 20 gr. a kámen loje (za 30 gr.).¹⁰² Vrchnost měla ale také povinnost zaopatřit masné krámy důležitými věcmi, jako byly špalky k sekání masa a potřebným ledem. V masných krámech se maso porcovalo a prodávalo. V průběhu 18. století bylo v Mnichově Hradišti 9-12 masných krámů. V roce 1712 byla provedena oprava a obnova masných krámů. Na tuto opravu vynaložila mnichovohradištská vrchnost 65 zl. rýnských. Masné krámy byly zbořeny roku 1860. Jejich likvidace byla místními řezníky přijata negativně. K různým nařízením o vyklizení masných krámů pak přistupovali velmi neochotně. Proto bylo v srpnu 1860 vlastníkům oznámeno, že masné krámy budou odhadnuty a majitelé vyplaceni.¹⁰³

8.1.2 Problémy s řezníky

Ve všech dobách byly s řezníky ve městě problémy. To je patrné z množství pro ně vydaných dekretů a instrukcí. Ty vydávala jak vrchnost, tak místní radní. Dekret z roku 1692 byl vydán na pokyn Arnošta Josefa z Valdštejna jako reakce na žalobu místních rolníků. Ti si stěžovali, že řezníci svůj dobytek nevyháněli na svá pole a dědiny, ale na pole sousedů. Dekret tedy nařizoval, aby řezníci, pokud neměli dostatek pastvy na vlastních polích, měli povinnost vyhánět dobytek na pastvu s obecním stádem. Městský rychtář měl dát pozor, jestli není toto

---

¹⁰¹ Muzeum města Mnichovo Hradiště, fond Pozůstalost Karla Lochmana, desky „a6“ poř. č. 12

¹⁰² Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

¹⁰³ Průšková, Helena: Můj dům, můj hrad, s. 82-83.

nařízení porušováno. Kdyby nějaký řezník hnal dobytek přes susedovo pole, musel by zaplatit pokutu.

Nejspíš další stížnosti přinutily regenta panství k vydání dalších instrukcí pro řezníky roku 1693. V instrukcích bylo nařízeno, za kolik peněz musí řezníci prodávat vepřové, skopové, hovězí i telecí maso. Pokud by se kterýkoli řezník nechoval podle této instrukce, tak cokoli zabité by zrovna měl, šlo by do špitálu pro chudé.

I v následujících staletích byla s řezníky potíží. Například v roce 1838 se zjistilo, že mezi mistry panuje nepořádek. Mistrové totiž porážejí, vysekávají a prodávají hovězí dobytek bez policejního dohledu ve svých domech a nikoli ve veřejných krámech. Proto bylo vydáno nařízení, že hovězí dobytek se má porážet, vysekávat a prodávat ve veřejných krámech k tomu určených a nikoli doma pod pokutou konfiskace.¹⁰⁴

K příjemným povinnostem řezníků patřila účast na honech zvěře, pořádaných místní vrchností. Přebytečnou zastřelenou zvěř jim totiž vrchnost prodávala. V roce 1713 byli kromě myslivců a hajných přítomni na honu i hradištský řezníci, kteří honili a štváli v kosmonoském lese se psy černou zvěř.

8.2 Cech pekařů, perníkářů, mlynářů

Cech pekařů, perníkářů a mlynářů nebyl zdaleka tak početný jako cech řezníků. I dochovaných pramenů k tomuto cechu je podstatně méně. V tomto společném cechu vynikají pekaři, kterých bylo ve městě nejvíce.

Mistrovská kniha řemesla pekařského, perníkářského z roku 1733 nám kromě údajů o přijetí mistrovského práva udává i doplnění o zaplacených poplatcích. 29. května 1707 získal mistrovské právo perníkář Petter Faglmyer a byl povinen odevzdat za mistrovství 2 zl. 20 kr. a za svačinu 7 zl. a 2 libry vosku. Roku 1713 přistoupil za mistra pekařského řemesla Jan Lynka za 9 zl. a 20 kr., které splatil do roku 1724.¹⁰⁵

V cechovní knize je také zápis o odpuštění dluhu vdově po nebožtíkovi Franci Zagczi, který zůstal dlužen do cechovní poklady 7 zl. a 40 kr. Z rozhodnutí celého shromáždění a za vědomí všech mistrů se vdově tento dluh odpouští, pokud by však chtěla dále užívat práva,

---

¹⁰⁴ Tamtéž: s. 83-84.

¹⁰⁵ Soka Mladá Boleslav, cech pekařů, perníkářů, mlynářů Mnichovo Hradiště, kniha mistrovská řemesla pekařského, perníkářského 1733, inv. č. 52.

bude muset ten dluh nejprve uhradit. To se stalo za starších cechmistrů Jana Linky a France Kosstala 5. května 1783.¹⁰⁶

V květnu roku 1819 byl ke větší cti a slávě cechu pekařského zřízen cechovní praporec.

Nad potravinářskými řemesly, ať už se jednalo o řezníky nebo pekaře, byl vykonáván úřady přísný dohled, aby nedocházelo k okrádání a šizení zákazníků. U potravinářských výrobků byly kontroly daleko častější než u ostatních řemesel. Pokud pekli pekaři špatný chléb nebo lehký chléb, byli trestáni potápěním ve velkém pytli nebo koši. Z Mnichova Hradiště není takto přísný trest písemně doložen. Z nedalekého Kláštera se ale dochovala zpráva, jak byl vrchností potrestán pekař, který pek chléb se špatnou hmotností.

Pekař Jiřík Mazánek, který se nechoval podle pekařských instrukcí a v drahý čas šidil chudý lid tím, že pek a prodával zmenšený chléb, musel zaplatit 30. ledna 1693 pokutu ve výši 6 zl. rýnských, aby se příště vyvaroval dalšího takového přestupku.

Pekaři však byli nepoučitelní. V roce 1701 muselo zaplatit 6 pekařů z Hradiště pokutu 17 zl. rýnských za to, že pekli nevážený bílý a režný chléb. Proto za každý nedovažující lot museli zaplatit 33 kr.

Další zpráva se nám dochovala z konce 70. let 18. století. Tehdy byli trestáni pekaři za nekvalitní a lehčí zboží tak, že byl postaven koš a je záznam o výlohách s postavením sloupu pro jeho zavěšení. Městská rada v Mnichově Hradišti však měla s pekaři více potíží. Přísnému dohledu a předpisům podléhalo pekařství i v 18. století. Mouka se musela podávat podle úředně stanovených ceníků. Z této mouky pak pekař mohl vyrábět pečivo jen podle úřední sazby. Pekaři museli dodávat pečivo za všech okolností.¹⁰⁷

S pekařskými mistry měla městská rada problémy i v roce 1774. Tehdy žádali pekaři z hořejšího konce města o vydání usnesení, podle kterého by se střídali v pečení chleba s pekaři z dolní části města. Střídání mělo být po týdnu z důvodu, aby jim nezůstával neprodaný chléb. Městská rada jejich žádost odmítla s tím, že je to jejich věc. Podle rady zřejmě svému řemeslu tak dobře nerozumějí jako dolní pekaři, kteří ještě prodávají na horších místech. Záleží tedy jen na tom, aby pekli tak dobrý chléb, aby ho lidé kupovali.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Muzeum města Mnichovo Hradiště, fond Pozůstalost Karla Lochmana, desky „c8“ poř. č. 3

¹⁰⁷ Průšková, Helena: Život na Ostrově svaté Anny, s. 20.

¹⁰⁸ Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, s. 25.

9 Závěr

Již od svého vzniku zaznamenalo cechovníctví v českých zemích velký rozkvět. Roli v tom mohly hrát i další funkce cechovních organizací, jako byla například funkce charitativní. Zpočátku tak bylo sdružování se do cechů vnímáno pozitivně, časem ale bylo cechům vytýkáno, že brání vytváření konkurenčního prostředí a technologickému rozvoji. To vedlo k omezování cechovního systému ze strany státu, až k jeho úplnému zrušení roku 1859.

Od samého začátku zaujímala potravinářská řemesla přední postavení.

Cílem mé bakalářské práce bylo postihnout vývoj potravinářských řemesel v Mnichově Hradišti na základě dochovaných archivních pramenů a nastínit jejich fungování. Jedná se především o cech řezníků a cech pekařů, perníkářů a mlynářů. Důvodem pro zvolení tohoto tématu bylo, že dosavadní literatura k Mnichovu Hradišti se problematikou cechů zabývá jen okrajově a dosud tedy neexistuje literatura zabývající se touto problematikou hlouběji.

Pro lepší pochopení problematiky cechů je velká část práce věnována také cechovníctví v obecné rovině. Část práce je tak věnována obecným otázkám, jako vzniku a vývoji cechovních organizací v českých zemích od počátku formování ve středověku při vzniku měst až do jejich zrušení roku 1859. Důležité bylo také popsat vnitřní strukturu uvnitř cechů a hierarchii, která v cechu panovala.

Dále se práce zabývá již samotnými potravinářskými řemesly, která byla z hlediska přežití nepostradatelná a patřila tedy od počátku k nejpočetnějším ve městě. Prvenství v tomto směru zaujímali řezníci. Těm již roku 1602 potvrdil jejich artikule Václav Budovec z Budova. Ovšem cech řezníků v Mnichově Hradišti byl poněkud starší, alespoň podle dochovaného stříbrného pečetidla z roku 1566.

Pekaři se sdružovali do společného cechu s perníkáři a mlynáři, jelikož jich ve městě nebylo tolik. I dochované materiály k tomuto společnému cechu jsou oproti cechu řezníků podstatně skromnější.

Přínos této bakalářské práce vidím v zpřístupnění řeznických cechovních artikulí, které poskytly informace o právech a povinnostech jednotlivých členů. Jejich přínosem je také stanovení cen za vstup do cechu, a podmínek pro získání mistrovství. Významným pramenem byly také cechovní úřední knihy, především knihy učedníků, tovaryšů a mistrů, které dovolily

sledovat výši příslušných poplatků za vstup do cechu a pro získání mistrovského práva a tyto informace porovnat s dochovanými statuty řezníků.

Rozšíření práce vidím v sestavení počtů přijatých či vyučených učedníků a přijatých mistrů v daném období i ve zmapování dalších mnichovohradištských cechů. Větší pozornost by také mohla být věnována skromnějšímu cechu pekařů, perníkářů a mlynářů.

Práce vychází z dochovaných archivních materiálů uložených v SOkA Mladá Boleslav a Městském muzeu Mnichova Hradiště.

10 Prameny a Literatura

10.1 Prameny

Muzeum města Mnichovo Hradiště

Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893-1950, rkp. poř. č. 2, sine sign.

fond Pozůstalost Karla Lochmana

- Desky a – řezníci
- Desky „a1“ popis a výpisky z řeznické mistrovské knihy z let 1643-1712, poř. č. 7
- Desky „a2“ popis a výpisky z řeznické tovaryšské knihy z let 1712-1757 (zpětně eviduje i učedníky z let 1643-1712) poř. č. 8
- Desky „a3“ popis a výpisky z řeznické knihy přijatých učedníků z let 1758-1838, poř. č. 9
- Desky „a4“ popis a výpisky z řeznické knihy počtů z let 1764-1774, poř. č. 10
- Desky „a5“ popis a výpisky z řeznické knihy počtů z let 1775-1810, poř. č. 11
- Desky „a6“ popis a výpisky řeznické knihy mistrovské z let 1770-1780, poř. č. 12
- Desky c – pekaři, perníkáři, mlynáři
- Desky „c8“ popis a výpisky z pekařské mistrovské knihy z let 1733-1859, poř. č. 3

Státní okresní archiv Mladá Boleslav

fond Cech řezníků Mnichovo Hradiště

- Kniha početní 1764-1776, inv.č. 34.
- Kniha početní 1775- 1809, inv.č. 31.
- Artikule cechu řezníků, kn.1.

fond Cech pekařů, perníkářů, mlynářů Mnichovo Hradiště

- Mistrovská kniha 1733-1859, inv.č. 52
- Tovaryšská kniha 1711-1860, inv.č. 53
- Kniha účetní 1786-1839, inv.č. 51.

10.2 Literatura

Budil, Vladimír; Červinka, Josef; Hnízdil, Stanislav: 700 let města Mnichova Hradiště, Mnichovo Hradiště 1979.

Čechura, Jaroslav: Počet pracovních dnů v Čechách v pozdním středověku. Časopis Národního muzea v Praze. Oddíl věd společenských 158, 1989 (vyd. 1991), č. 3-4, s. 157170.

Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, Praha 2001.

Hledíková, Zdeňka; Janák, Jan; Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2005.

Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, Praha 2009.

Holbach, Rudolf: Städtische und herrschaftliche Gewerbeförderung, Innovation und Migration im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit, s. 244. in: Schulz, Knut, Müller; Luckner, Elisabeth: Handwerk in Europa: vom Spätmittelalter bis zur Frühen Neuzeit. Oldenbourg, München 1999.

Hrdlička, Jakub; Jásek, Jaroslav; Hrubý, Vladimír: Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy. Komentovaný katalog. Monumenta Pragensia 10, Praha 1999.

Chromý, Mojmír: Cechovní heraldika, Heraldická ročenka 1980, Praha, s. 45-61.

Janáček, Josef: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha 1955.

Janáček, Josef: Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, Praha 1963.

Janáček, Josef: Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961.

Janotka, Miroslav; Linhart Karel: Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech, Praha 1984.

Jindra, Zdeněk; Jakubec, Ivan a kol.: Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie, Praha 2015.

Karlová, Zdeňka: Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547, Praha 1934.

Krejčík, Tomáš; Krejčíková, Jarmila: Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky, Praha 1987

Martínek, Zdeněk: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska, III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752–1756, Praha 2000.

Martínek, Zdeněk: Necechovní řemeslníci v Čechách v polovině 18. století, Český lid 83, 1996, s. 275-288.

Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, Praha 1947.

Mendl, Bedřich: Počátky našich cechů, Český časopis historický 33, 1927, s. 1-20, 307-346.

Procházková, Lenka: Mnichovo Hradiště a okolí, Praha 2016.

Průšková, Helena: Můj dům, můj hrad, Mnichovo Hradiště 2006.

Průšková, Helena: Život na Ostrově svaté Anny, Mnichovo Hradiště 2004.

Reith, Reinhold; Griessinger, Andreas; Eggers, Petra: Streikbewegungen deutscher Handwerksgelesen im 18. Jahrhundert. Materialien zur Sozial – und Wirtschaftsgeschichte des städtischen Handwerks 1700-1806, Göttinger Beiträge zur Wirtschafts – und Sozialgeschichte, Bd. 17, Göttingen 1992.

Šimák, Josef, Vítězslav, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského, Mnichovo Hradiště 1917.

Šimák, Josef, Vítězslav, Přenesení ostatků Albrechta z Valdštejna do Hradiště, Od Ještěda k Troskám 8, 1930, s. 79-80.

Šimon, Alois: Sněmování mocnářů v Mnichově Hradišti v roce 1833, Od Ještěda k Troskám 8, 1930, s. 52-68.

Urfus, Valentin: K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům, Právněhistorické studie 6, 1960, s. 39-65.

Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913.

Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století, Praha 1906.

Winter, Zikmund: Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620), Praha 1909.

Zuman, František: Třetí česká beseda v Mnichově Hradišti roku 1843, Od Ještěda k Troskám 7, 1929, s. 128.